

TÜRK KONSEYİ GENEL SEKRETERİ HALİL AKINCI'NIN
“KAFKASYA’DA ENERJİ GÜVENLİĞİ VE BÖLGESEL PROBLEMLER”
ULUSLARARASI KONFERANSI’NDA YAPTIĞI KONUŞMA
(Bursa, 9-10 Mayıs 2012)

[Sayın Bakan,]

Sayın Rektör,

Saygıdeğer parlamenterler,

Sayın Büyükelçiler,

Değerli katılımcılar,

Sevgili öğrenciler,

Konuşmamın başında Uludağ Uluslararası İlişkiler Konferanslarının “Kafkasya’da Enerji Güvenliği ve Bölgesel Meseleler” başlıklı 3. toplantısına katılıyor olmaktan duyduğum memnuniyeti ifade etmek istiyorum. Bana sizlere hitap etme fırsatını veren Uludağ Üniversitesi’ne ve Haydar Aliyev Vakfı Türkiye Temsilciliği’ne içten teşekkürlerimi sunarım. Konferansın bu yıl büyük devlet adamı merhum Haydar Aliyev’in anısına yapılıyor olmasının da faaliyete özel bir anlam kattığını düşünüyorum. Bunun için düzenlemede emeği geçenleri tebrik ederim.

Kafkasya, Genel Sekreterliğini yapmakta olduğum Türk Dili Konuşan İşbirliği Konseyi, ya da şimdiden benimsendiği adıyla Türk Konseyi’nin coğrafi olarak ana görev alanlarından biridir. Üye devletlerimizden Azerbaycan, burada yer almakta. Elbette Türkiye’yi de Kafkasya ülkeleri arasında değerlendirmek gerekir. Diğer görev bölgemiz ise, Kazakistan ve Kırgızistan’ın yer aldığı Orta Asya. Örgütümüze üye dört Türk devletini birleştiriyor olmasıyla Hazar Denizi havzası bizim için özel bir öneme sahip. Nihayetinde Özbekistan ve Türkmenistan’ın da katılımlarıyla bölgesellik unsurunun tekemmül edeceğini öngörüyoruz.

Kısaca değinmek gerekirse Türk Konseyi, 2009’da imzalanan Nahçıvan Anlaşması ile kurulmuş yeni bir bölgesel işbirliği yapılanmasıdır. Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Kıdemli Memurlar Komitesi

gibi karar organları, Aksakallar Konseyi olarak adlandırdığımız bir danışma kurulu ve İstanbul'da yerleşik, diplomatik statüye sahip daimi Sekreteryası ile tam teşekküllü bir uluslararası örgüt niteliğine sahiptir. Türk Konseyi bir bakıma, 1992 yılından beri 10 Zirve toplantısı gerçekleştiren bağımsız Türk devletlerini alınan kararların kurumsal bir çatı altında takibini sağlayacak bir mekanizmaya kavuşturmuştur.

Bilindiği üzere, globalizmin egemen kılınmaya çalışıldığı bir düzen içinde ortaya çıkan dengelerdeki kaymanın önemli bir sonucu küresel anlamda uluslararası işbirliği ihtiyacının yoğunlaşması olmuştur.

Bu bağlamda uluslararası işbirliğinin bir unsuru olarak bölgesel dayanışmanın önemi artmıştır. Zira bölgesel örgütler, sürdürülebilir bir ölçek sunarak dünya çapındaki işbirliğine etkili katkılar ve özgün çözümler sunabilmektedirler. Bir yandan Batı dünyasındaki ekonomik kriz, buna bağlı yönetim krizi ve Arap Baharı gibi gelişmeler eşliğinde Doğu-Batı / Kuzey-Güney ekseninde işbirliği, yeniden şekillenirken, diğer yandan mevcut çok taraflı işbirliği mekanizmaları kendilerini gözden geçirmekte, devletler yeni örgüt ve girişimlerle ortaklıklarını çeşitlendirmeye çabalamaktadır. Böyle bir konjonktür içinde Türk Konseyi, yeni bir stratejik oluşum olarak yerini almıştır.

Komşu ülkelerle istisnai bazı anlaşmazlıklar dışında iyi ikili ilişkiler yürütmeleri, bu ülkelerin ekonomik gelişim ve dünyaya açılım süreçleri için uygun bölgesel ortamı geliştirmektedir. Ortadoğu'dan Kafkasya'ya ve Orta Asya'ya uzanan Türk Konseyi üye ülkeleri, çok boyutlu bir ortaklıklar ağı çerçevesinde komşu ülkelerle ilişkilerini daha da geliştirmekte kararlıdır. Sovyet ekonomik altyapı sisteminin dağılması ve su paylaşımı gibi bazı yapısal sorunların zamanla aşılmasıyla birlikte genç Türk devletlerinin sadece refahları değil, uluslararası alandaki ağırlıkları da giderek artacaktır.

Bununla birlikte, bölgesel sorunların çözüme kavuşturulmasında Türk devletlerinin girişimleri ve çalışmaları maalesef yeterli olmamaktadır. Özellikle Kafkasya coğrafyasında ihtilafların derin tarihi ve psikolojik kökleri

bulunmaktadır. Birincisi, zamanında Sovyet Milliyetler Politikası tarafından belirlenen etnik bölümlenmelerin, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında yaşanan çatışmaların tohumlarını atmış olmasıdır. Mikromilliyetçilik böyle gelişmiştir. İkincisi, seçici hafızadır. Kafkasya milletleri, tarihteki en geniş topraklarını hatırlamaktadır. Bu da mevcut sınırların özümsemesini engellemektedir. Üçüncüsü, dış desteğe duyulan güvendir. Nüfus ve arazi olarak küçük olan Kafkasya devletleri, olası ihtilaflarda büyük devletlerin müdahale edeceğini hesaplamaktadır. Dördüncüsü ise, ulusal algılamada rüyaların mantığa galebe çalmasıdır. Dış politika hedefleri gerçekçi biçimde belirlenmemektedir.

Böyle bir arka planda, bölge ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmasından sonra ortaya çıkan ihtilafların çözüme kavuşturulamamış olması şaşırtıcı değildir. Karar alıcılarda genel bir idrak eksikliğinden söz edilebilir. İhtilafların sıcak çatışmaya dönmeyeceğine ilişkin temelsiz bir inanç vardır. Buna ihtilafın boyutlarının yönetilebilir ve sınırlı kalacağına dair bir genel kanı eşlik etmektedir. Oysa, 2008 yılında yaşanan Gürcistan-Rusya savaşı, bir dönem “donmuş ihtilaf” olarak adlandırılmış Abhazya ve Güney Osetya meselesinin hızla sıcak çatışmaya dönüşmesiyle bölgesel barışın ne kadar kırılgan bir zeminde durduğunu bütün açıklığıyla göstermiştir.

Bölgesel aktörler bakımından gözden kaçırılmaması gereken bir diğer temel parametre “Güney Kafkasya-Kuzey Kafkasya güvenliğinin bölünmezliği”dir. Etnik ve dini uzantılar nedeniyle çatışmaların sıçrama potansiyeli bertaraf edilememektedir. Ne var ki, dış aktörler açısından bakıldığında ihtilafların sürmesinin, kendilerine bölgeye müdahale imkanı sağladığı dikkat çekmektedir. Güvenliğin tehlikede olduğu psikozu bu ortamı beslemekte, dolayısıyla üstü kapalı olarak teşvik edilmektedir.

Bu açıdan bölgesel barışın belki de en önemli etkisi, yapıcı olmayan dış etkilere set çekilmesi olacaktır. Rusya'nın tarihi nedenlerden ötürü resmin dışında kalması mümkün değildir. Keza Türkiye faktörü ve Azerbaycan faktörünün etkileşimi de, bölgenin iç dengesi için vazgeçilmez önemdedir.

Saygıdeğer konuklar,

Güney Kafkasya’da Ermenistan’ın Yukarı Karabağ’ı işgalinin devam etmesi ve bu ülkenin Türkiye ile ilişkilerinde sergilediği uzlaşmaz tavır, bölgesel işbirliği ikliminin gelişmesinin önünde başlıca engel olmaya devam etmektedir. Ermenistan bugün Türk dünyasının ortasında bir kama gibidir. Oysa Avrasya’daki en önemli potansiyel gelişim eksenlerinden biri olan Hazar-Akdeniz havzaları bağlantısının üzerinde konumlanan Ermenistan, ihtilafların hallinden en çok yarar sağlayabilecek ülkedir. Azerbaycan-Türkiye-Gürcistan işbirliği sacayağının Gürcistan’a sağladığı faydalar ortadadır. Esasen bölgesel işbirliği rasyonelinin gereği de budur.

Ancak Ermenistan ekonomisinin dış yardımlara bağımlı bir yapıdan sıyrılamamasına, demografik dezavantajlarına rağmen uluslararası hukuk aleyhine bir statükoyu savunmaya ve tarihi sorun yaratmak için kullanmaya devam etmektedir. Kafkasya’da seçici hafızaya dayalı yaklaşımların işe yaramayacağını kabul etme zamanı gelmiştir. Zira bu ülkenin bugün dünyaya sadece Gürcistan ve İran üzerinden bağlanabilen bir “çıkılmaz sokak” ve bölgenin “en zayıf halkası” haline geldiğini söylemekte hiçbir abartı yoktur. Ya işbirliği yapacak, ya da sürekli güvensizlik içinde fakir kalacaktır.

Uluslararası aktörler, çözümün parçası olmak istiyorlarsa Ermenistan’a hem Azerbaycan hem Türkiye ile ihtilaflı bir duruşun sürdürülebilir olmadığını açıkça söylemelidir. Ermenistan’ın küçük bir devlet olarak yaşaması komşularıyla ilişkilerini düzeltmesine bağlıdır. Ekonomik olarak bütünleşen bir Kafkasya’da izole durumda ayakta duramaz. Öte yandan, diaspora Ermenilerine siyaseten rehin olmaktan kurtulmanın da ABD ve Fransa’nın çıkarına olması gerekir. İran için, Karabağ sorununun devamı şu an için çıkarlarına uygun görünüyor olabilir. Ancak daha demokratik bir İran tercihini Azerbaycan’dan yana koymaya mecburdur. Hatta bunu bir an önce yapmak zorundadır.

Değerli katılımcılar,

Açılışını yapmakta olduğumuz bu konferansta etraflıca ele alınacak olan “enerji güvenliği” konusu Hazar havzasında ve etrafında yer alan tüm Türk devletleri için son derece büyük öneme sahiptir. Sahip oldukları muazzam enerji kaynakları özellikle Azerbaycan ve Kazakistan’ın ekonomik gelişimlerinde bugüne kadar ihtiyaç duyulan itici gücü sağlamıştır. Sovyet sonrası dönemde ekonominin yeniden yapılanması ve bağımsız olarak ayakta durabilir hale gelmesinde hidrokarbon gelirleri vazgeçilmez bir dayanak oluşturmuştur.

Stratejik planda da, Türk cumhuriyetlerinin küresel enerji güvenliğine yaptıkları katkılar, yeniden şekillenen uluslararası düzendeki rolleri bakımından büyük ölçüde belirleyici olmuştur. Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık üçte ikisini barındıran Ortadoğu’da siyasi istikrarsızlığın sürmesi ve başta Çin olmak üzere hızla büyüyen Asya ekonomilerinin artan ihtiyaçları karşısında Hazar havzası üretici ülkeleri yeni arz kaynakları olarak kritik konuma yükselmişler, ittifakı aranan ülkeler olmuşlardır. Azerbaycan ve Türkiye arasındaki işbirliği, küresel enerji güvenliğinin önemli bir bileşeni haline gelmiştir.

Enerjiye ilişkin iç ve dış dinamikleri özetleyen bu iki eğilimin öngörülebilir gelecekte geçerli kalması beklenmektedir. Petrol ve doğalgaz üretiminin yeni yatırımlarla arttırılması, ürünlerin birbirine alternatif kanallardan kesintisiz biçimde dünya piyasalarına ulaştırılması ve bütün bunların satıcı ve alıcı ülkeler için karlı bir denge içinde yürütülmesi öncelik olmaya devam edecektir. Hazar’ın iki yanındaki kaynaklara erişim şimdiden çok ciddi uluslararası rekabete yol açmıştır: örneğin Türkmenistan doğalgazının hangi yeni istikametlere doğru akacağı konusunun Rusya, Çin, İran ve ABD arasındaki ilişkilerde olduğu kadar, Hazar Denizi’nin statüsü gibi stratejik meselelerde de belirleyici bir faktör olduğu artık sır değildir.

Bu tablo içerisinde Kafkasya’da enerji güvenliği bölgesel güvenlik ve işbirliğinin en dikkate değer değişkenlerinden biri olma özelliğini taşımaktadır. Nitekim bu anlayışla diğer pek çok alanın yanı sıra enerji alanında işbirliği de Türk

Konseyi'nin görev alanları arasında sayılmıştır. Ancak Türk cumhuriyetleri için enerji güvenliğinin ekonomik güvenliğe, toplumsal güvenliğe dönüştürülebilmesi için bütüncül bir yaklaşım şarttır. Enerji güvenliği, geniş anlamda bölgesel barış ve güvenlik çerçevesine oturtulabildiği ölçüde başarılı olabilecektir. Aynı şekilde, hidrokarbon gelirleriyle sıçrama yakalayan ekonomilerin sağlıklı bir kalkınma altyapısına kavuşturulması gerekmektedir. Ayrıca, koşulları ve gereksinimleri ortak özellikler taşıyan Kafkasya ve Orta Asya cumhuriyetleri arasında daha fazla etkileşim sağlanması, bu iki bölgenin dünyayla olan bağlantılarının güçlendirilmesi için önkoşuldur.

Böylesi bütüncül bir yaklaşım izleyebilmek açısından Türk Konseyi'nin elverişli ve özel bir konuma sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bunun için, faaliyete geçtiğimiz yaklaşık 1,5 yıllık süre zarfında “ekonomik işbirliği” konusuna öncelik verdik. Türk devletlerinin Ekonomiden Sorumlu Bakanları tarihte ilk defa toplandı; ticari ve ekonomik işbirliği önündeki mevcut engellerin kaldırılması ve bu işbirliğinin güçlendirilerek genişletilmesi doğrultusunda önemli kararlar aldı. Ardından 1. Türk Konseyi Zirvesi geçtiğimiz yıl Almatı'da ilk defa belli bir konu altında, “Ekonomik İşbirliği” temasıyla toplandı. Zirve kapsamında ayrıca, dört ülke kuruluşlarının katılımıyla “Türk İş Konseyi” kuruldu.

Ekonomik işbirliği için Zirve'de belirlenen direktifler doğrultusunda şimdi uzmanlardan oluşan çalışma gruplarımız somut projeler üzerinde çalışıyorlar. Karşılıklı yatırımların artırılması için ortamın iyileştirilmesi, tek ürün ekonomisine dönüşme eğilimine set çekilmesi için ekonomide çeşitlendirme sağlanması, özellikle Hazar Denizi'nde ulaştırmanın iyileştirilmesi için ortak bir mekanizma kurulması ve de eksikliği hissedilen girişimcilik unsurunun desteklenmesi konularında yeni işbirliği süreçlerini harekete geçirmiş bulunuyoruz.

Tamamıyla bölgesel sahiplenme temelinde gelişen, siyasi diyaloga ve geniş tabanlı işbirliğine dayanan Türk Konseyi Avrasya'da bölgelerarası işbirliğine yeni bir soluk getirmeyi amaçlamaktadır. Bulunduğu geniş coğrafyanın bir barış ve

istikrar havzasına dönüŖebilmesi için gereken uzun erimli çalışmaları ilgili diğer örgütler ve üçüncü ölkelerle işbirliği halinde ilerletme gayretinde olacaktır.

Neticede elde edilecek başarı ise, en az Türk devletleri kadar Kafkasya, Orta Asya ve Akdeniz bölgelerinin de başarı hanesine kaydedilecektir. Bölgesel sorunların kalıcı çözümlere kavuşturulduğu, barış ve işbirliğinin egemen olduğu, tarihi İpek Yolu güzergahı üzerinde devletlerin birbirlerinin refahını çoğalttığı bir ortaklık ancak bu sayede kurulabilir.

Teřekkür ederim.